

Scener fra et politisk ægteskab: Den grønlandske regeringskrise august 1986 - juni 1987

Af Finn Breinholt Larsen

1. Indledning

Grønlands landsting gennemspiller i disse år forskellige variationer over temaet parlamentarisme. Det første landstingsvalg i 1979 gav Siumut absolut flertal, og Atassut og Inuit Ataqatigiit kom til at spille oppositionens rolle overfor et Siumut-landsstyre, de kun kunne kritisere, men ikke vælte (den klassiske engelske model). Det næste landstingsvalg fandt da også først sted efter, der var gået de i valgloven normerede 4 år. Ved 1983-valget mistede Siumut sit absolutte flertal og en anden og erfaringsmæssigt mere skrøbelig regeringsvariant blev taget i brug: mindretalsregering (Siumut) med fast støtteparti (Inuit Ataqatigiit). Samarbejdet holdt et år.

I 1984 opstod der en kortvarig, taktisk begrundet forståelse mellem Atassut og IA i kølvandet på EF-aftalen. De to partier gik sammen om et mistillidsvotum til regeringen. Siumut-landsstyret reagerede på traditionel parlamentarisk vis: man trådte tilbage og udskrev valg (skønt denne mulighed ikke var forudsat i valgloven og derfor krævede en valglovsændring). 1984-valget forrykkede

ikke styrkeforholdet mellem partierne væsentligt. For ikke endnu en gang at komme til at sidde på et oppositionspartis nåde valgte Siumut nu at optage IA i regeringen. I foråret 1987 blev forholdet mellem koalitionsparterne imidlertid så anspændt, at Siumut op-sagde samarbejdet med IA. Der blev for anden gang udskrevet valg »i utide«.

Mens landstingsvalgene i 1979 og 1983 var nødvendige, og valget i 1984 var forståeligt (både Atassut og IA øjnede en chance for at indkassere en stemmegevinst efter EF-fiskeriaftalen), er der sikkert en og anden, der har spurgt sig selv, om 1987-valget egentligt ikke var inderligt overflødigt. Først op-sagde Siumut samarbejdet med IA med brask og bram for 3 måneder senere at byde de to vragede IA-landsstyremedlemmer velkommen tilbage i landsstyret. Hvad var meningen egentlig? Var der tale om en fejlslagen taktisk manøvre eller en regulær fejlbedømmelse af situationens muligheder hos Siumuts ledelse, en impulshandling fra landsstyreformanden eller noget helt fjerde? Måske får vi svaret en gang, når nogle af de impli-

cerede politikere får tid til at skrive deres memoarer. Indtil da må vi nøjes med »informerede gæt«. Den følgende beskrivelse af udviklingen fra de første tegn på, at en alvorlig krise i landsstyret var under opsejling, til dannelsen af det nye landsstyre, bygger på de oplysninger, der har været tilgængelige i pressen.

2. De første tegn på krise

Det politiske liv har en psykologisk dimension, hvor viljen til magt indgår som en væsentlig ingrediens. Grønlands første og hidtil eneste landsstyreformand, Jonathan Motzfeldt, har til fulde demonstreret, at han er i besiddelse af viljen til magt, hvilket ikke mindst en række af hans partifæller har fået at mærke, når de er »kommet på tværs«. Det samme signalement kan imidlertid bruges på Inuit Ataqatigiits leder, Aqqaluk Lynge, og samarbejdet i Siumut-IA-landsstyret har derfor heller aldrig været gnidningsfrit. Hertil kommer, at den moderate fløj i Siumut, som Jonathan Motzfeldt repræsenterer, rent politisk ikke føler sig særligt beslægtet med IA i modsætning til Siumuts venstrefløj, der ser en naturlig samarbejdspartner i IA.

De første tegn på, at der var optræk til en alvorlig konflikt mellem koalitionspartnerne, kom forud for SIK's kongres i august 1986. SIK's hovedsekretær, IA'eren Ole Lynge, skabte en del ravage før og under kongressen ved at stille op til formandsposten og hermed udfordre den mangeårige formand og ledende siumutter Jens Lyberth. Ole Lynge trak sit kandidatur tilbage igen, efter at Jens Lyberth havde lovet kongressen, at han til gengæld ville trække

sig ud af landstinget og koncentrere sig om fagforeningsarbejdet (et løfte han siden brød). Men Ole Lynge opnåede at blive valgt til næstformand. Nogle dage før kongressen startede, udsendte Siumuts forretningsudvalg en pressemeddelelse, hvori man kritiserede, at IA opstillede sin egen kandidat til formandsposten, og man satte – hvilket i sammenhængen umiddelbart forekom drastisk – spørgsmålstegn ved IA's fortsatte rolle som regeringspartner. Jonathan Motzfeldt bekræftede overfor radioavisen, at landsstyresamarbejdet kunne komme i fare, men han understregede, at han ikke håbede, at det ville ske.

I løbet af efteråret var der vedholdende rygter i omløb om, at Siumut ville afbryde landsstyresamarbejdet med IA og fortsætte som mindretalslandsstyre til næste ordinære landstingsvalg, der skulle finde sted sommeren 1988, og at der for at sikre dette var lavet en borgfredsaftale med Atassut. Det skal understreges, at der netop var tale om rygter. Man bør iøvrigt ikke være blind for, at rygtedannelse i sig selv kan have spillet en rolle i den optrapning af konflikten, der fulgte.

Den næste trussel kom i forbindelse med Siumuts hovedbestyrelsesmøde i november 1986. I en pressemeddelelse udsendt den 14. november kritiserede hovedbestyrelsen IA's landstingsgruppe og især IA's to landsstyremedlemmer for manglende samarbejdsvilje. I pressemeddelelsen hed det: »Hovedbestyrelsen har ikke mindst bemærket, at selv IA's landsstyremedlemmer stemmer imod eller undlader at stemme i forbindelse med dagsordenspunkter, som det selv

*Landsstyreformand Jonathan Motzfeldt. Er det mon lugten af politiske rævekager, der river i næsen?
Foto: Lisbeth Lyager, Sermitsiaq.*

har godkendt i landsstyret.» Hovedbestyrelsen havde givet Jonathan Motzfeldt bemyndigelse til at fyre de to landsstyremedlemmer fra IA, såfremt dette ikke ændrede sig.

Aqqaluk Lyngé svarede igen på kritikken ved at sige, at både Siumut og IA stemte på tværs af landsstyreslutninger i sager, som man ikke syntes var vigtige. Aqqaluk Lyngé mente ikke, der var nogen grund til at opløse landsstyresamarbejdet. Det kunne måske være svært for et stort parti at skulle samarbejde med et lille parti, når man i mange år havde været enerådende. Men

hvis endelig Siumut havde lyst til at samarbejde med Atassut, så værsgo.

Jonathan Motzfeldt afviste senere at konkretisere utilfredsheden med IA overfor pressen med henvisning til, at spørgsmålet i stedet burde diskuteres internt i landsstyret. Ingen andre fra Siumuts hovedbestyrelse ønskede at udtale sig i sagen.

3. Thule-radaren

Tredie akt i det »ægteskabelige« drama begynder uden for Grønland. En journalist ved dagbladet Information, Jørgen Dragsdahl, havde fået det, der i bladverdenen hedder et scoop. Dragsdahls scoop handlede om installationen af en ny radar på Thule Airbase (en såkaldt »phased array radar«). Han fremlagde på tryk en række indicier for, at den ny radar var et led i USA's opbygning af et offensivt anti-raket-forsvar og som sådan en overtrædelse af ABM-traktaten indgået mellem USA og Sovjetunionen i 1972, der netop forbyder denne type våbensystemer. Information, der normalt ikke tilhører den sensationshungrende del af dansk presse, satte for en gangs skyld fuld damp på rotationen. Alene i de to første måneder, historien kørte i Informations spalter, bragte bladet mere end 80 artikler om emnet. Artikel nr. 43 i denne serie var et interview med Aqqaluk Lyngé. Aqqaluk Lyngé sagde i interviewet, at hans parti var det eneste grønlandske parti, der så radar-sagen i dens rette sammenhæng (nemlig kampen for afmilitarisering af Arktis), mens de to andre partier anså USA's militære installationer i Grønland som et gode for civilbefolkningen. Aq-

qaluk Lynge ønskede, at de grønlandske politikere fik bedre informationer om sagen og krævede, at der blev nedsat et dansk-grønlandsk kontrolorgan udpeget af Landstinget og Folketinget (forslaget var blevet fremsat 3 gange af IA i Landstinget i perioden 1984–86). Direkte adspurgt, om Jonathan Motzfeldt havde ignoreret spørgsmålets alvor, svarede Aqqaluk Lynge: »Ja«.

Interviewet med Aqqaluk Lynge blev bragt den 31. januar og gav straks genlyd i grønlandsk presse. I første omgang positiv genlyd. Atassuts Jan Streit Christoffersen gav sin tilslutning til ideen om et kontrolorgan (han mente ikke, amerikanerne havde noget at skjule). Lars Emil Johansen, Siumut, mente, at radarsagen var en varm kartoffel, og han var enig med Aqqaluk Lynge i, at det officielle Grønland var blevet for dårligt informeret. Han foretrak dog nedsættelsen af et udenrigspolitisk nævn i Landstinget frem for det foreslåede kontrolorgan.

Efter 14 dages forløb faldt landsstyreformandens hammer imidlertid. I et usædvanligt skarpt svar til Aqqaluk Lynge i Information (13.2) skrev Jonathan Motzfeldt: »Aqqaluk Lynge er formand for et parti, som ideologisk har bekendt sig til den yderste venstrefløj. Han har naturligvis ret til at fremføre sit partis synspunkter, men han må samtidig som medlem af det siddende landsstyre være klar over, at han er medansvarlig for den politik, landsstyret fører – også på områder, som ikke er direkte hjemmestyreanliggender. Når Aqqaluk Lynge mener, at jeg har ignoreret radarspørgsmålets alvor, så viser han i virkeligheden

en afgrundsdyb uvidenhed og foragt for det arbejde, som førte til hjemmestyrets indførelse.« Jonathan Motzfeldt understregede, at der herskede et godt tillidsforhold mellem Hjemmestyret og Udenrigsministeriet, og det var hans klare indtryk, at man fik alle de oplysninger, man bad om.

Få regeringskoalitioner ville kunne overleve en skideballe af disse dimensioner afleveret for åbent tæppe. Landsstyrekrisen var brudt ud i lys lue. Situationen var sådan set også klassisk. Hvor loyale skal koalitions partnere være overfor hinanden i spørgsmål, hvor der hersker uenighed? Skal uenighederne holdes indendøre, eller må de luftes offentligt? Og ikke mindst: Er det tilladt som menigt medlem i en regering offentligt at kritisere regeringens leder?

4. *Finsk mellemspill*

Endnu engang flyttedes begivenhedernes centrum udenlands. Den 22. februar indledte Nordisk Råd sin årlige session i Helsinki. En tilsyneladende velinformeret journalist fra Danmarks Radio, Allan Hjort Hansen, sendte en rapport hjem om, at der havde været forhandlinger i Helsinki mellem Jonathan Motzfeldt og Atassuts leder, Otto Steenholdt, om at smide IA ud af landsstyret ved den forestående landstingssamling. Otto Steenholdt bekræftede, at han havde aftalt drøftelser med Jonathan Motzfeldt om »muligheden for et nærmere politisk samarbejde«, men ville ikke konkretisere det yderligere. Moses Olsen citeredes for i Helsinki at have udtalt om samarbejdet mellem Siumut og IA, at det er »lige før selerne ikke kan holde«.

Agqaluk Lynge, IA, og Jonathan Motzfeldt, Siumut. Billedet er fra januar 1987, da de to koalitions partnere endnu kunne udveksle vittigheder. Senere blev smilene lidt mere anstrengte. Foto: Lisbeth Lyager, Sermitsiaq.

Rygterne fra Helsinki udløste en række udtalelser i Grønland fra fremtrædende medlemmer af de politiske partier. Lars Emil Johansen, Agnethe Davidsen og Jens Lyberth, alle medlemmer af Siumuts hovedbestyrelse, bekræftede, at der vist nok var hold i rygterne om samtaler mellem Atassut og Siumut. Nikolaj Heinrich fra det nystartede Issittup Partii (Polarpartiet) mente, det var for billigt, hvis Atassut gik i koalition med Siumut (den uudsagte besked til Atassut var klar: vent til efter valget med at gå i koalition, så kan vi måske tilsammen mønstre et flertal). Både Lars Emil

Johansen og Agnethe Davidsen tog afstand fra ideen om et Atassut-Siumut-landsstyre og gav udtryk for, at man på trods af samarbejdsproblemerne foretrak den nuværende konstellation. Lars Emil Johansen mente iøvrigt at samarbejdet mellem Siumut og IA i selve landsstyret var godt, men at det kneb i landstings-salen, hvor IA nogle gange var løbet fra fælles regeringsbeslutninger. I disse udtalelser lå der klart en markering af venstrefløjens synspunkter inden for Siumuts hovedbestyrelse. På spørgsmålet, om det var landsstyreformanden, der først og fremmest havde ført for-

*Lars Emil Johansen og Jens Lyberth, begge Siumut. De hører til de »unge veteraner« i grønlandsk politik.
Foto: Lisbeth Lyager, Sermitsiaq.*

handlinger med Atassut, sagde Lars Emil Johansen: »Det står ganske klart. Jeg kan i sagens natur ikke sidde og kommentere min partiformand i radioavisen«. Et anonymt »fremtrædende Siumut-medlem« udtalte til Information, at hvis rygterne om, at Jonathan Motzfeldt ville smide IA ud af landsstyret, var sande, havde han handlet uden opbakning fra Siumuts ledelse. Aqqaluk Lynge udtalte, at han mente, det var en for-

æring til IA, hvis man fik lov til at sidde på oppositionsbænken det sidste år inden landstingsvalget (et synspunkt der siden gentages af Jørgen Fleischer i en leder i Atuagagdliutit/Grønlandsposten). I en udtalelse fra IA's hovedbestyrelse placeres skylden for samarbejdsvanskelighederne i landsstyret hos Jonathan Motzfeldt.

Den eneste, der forholdt sig tavs overfor pressen, var landsstyreforman-

den. Først en lille uge senere afviser en tydeligt irriteret Jonathan Motzfeldt, at han skulle have indgået nogen aftale med Atassut. Nogle dage senere afviser landsstyreformanden ligeledes at kommentere forlydender i Atuagagdliutit/Grønlandsposten om, at de to IA-landsstyremedlemmer vil blive udskiftet med Agnethe Davidsen og Jens Lyberth.

Den mest plausible tolkning af begivenhederne under Nordisk Råds møde i Helsinki er, at Jonathan Motzfeldt her har handlet på egen hånd, og at ledende medlemmer af Siumuts venstrefløj har gjort, hvad de kunne, for at forpurre Jonathan Motzfeldts frieri til Atassut, så snart de blev bekendt med det bl. a. ved direkte at gå imod det i pressen. Jonathan Motzfeldts tavshed taget i betragtning er det tænkeligt, at han først ville have offentliggjort sit forehavende ved Siumuts næste hovedbestyrelsesmøde. Uanset hvem det var, der lakkede nyheden, havde venstrefløjen nu fået tid til at køre skytset i stilling til det forestående hovedbestyrelsesmøde, der indledtes den 6. marts i Nuuk.

5. Valget udskrives

På Siumuts hovedbestyrelsesmøde træffes der allerede første dag beslutning om at opløse landsstyresamarbejdet med IA. Man vil imidlertid forsøge at undgå valg, og Jonathan Motzfeldt bemyndiges derfor til at forhandle med både IA og Atassut (der bliver faktisk kun forhandlet med Atassut, hvilket nok skyldtes, at IA var meget hurtigt ude med et krav om valg). Meget praktisk holder Atassut landsmøde i Nuuk den samme weekend, og Atassut nedsætter et forhandlings-

udvalg bestående af fire personer (Otto Steenholdt indgår mærkværdigvis ikke i udvalget. Er det fordi, man er bange for, at han er for imødekommende overfor Siumut?). Dette udvalg kommer med et udspil til Siumut, hvor man kræver at få 3 landsstyreposter i et kommende koalitionslandsstyre, samt fremlægger endvidere et 12-punktsprogram, der bl. a. omfatter ophævelse af KNI's monopol på atlantbesejlingen, privatisering af en del af den offentlige boligmasse og opsplitning af KNI i tre selvstændige virksomheder (rederi, transport og butiksvirksomhed). Udspillet ligner mere et valgoplæg end et realistisk forhandlingsgrundlag. Alle de nævnte krav afvises af Siumut, og der bliver i det hele taget ikke givet væsentlige indrømmelser. I stedet for landsstyreposter tilbydes udvalgsposter. Forhandlingsmulighederne er ret hurtigt udtømte (Jonathan Motzfeldts kommentar i radioavisen: »Jeg tror udmærket Otto Steenholdt og jeg kunne have etableret et samarbejde« – underforstået: andre i Atassut havde forhindret dette ved at stille ublu krav) og et valg er nu uundgåeligt.

Den 11. marts træder Landstinget sammen. På landstingsmødet finder der en skarp meningsudveksling sted mellem Jonathan Motzfeldt og Aqqaluk Lynge. Aqqaluk Lynge sagde bl. a.: »Jeg skal på Inuit Ataqatigiits vegne beklage, at vi er kommet i den situation, som landsstyret er kommet i. Fra IA's side har vi ikke haft til hensigt at fornærme nogen, et parti eller en enkeltperson. Det eneste, vi har udtalt os om, er Thule-basens tilstedeværelse, og de

*Toppolitikerne følger slagets gang ved det forestående valg i 1984. Fra venstre: Jonathan Motzfeldt, Steffen Heilmann, Otto Steenholdt, Jens Lyberth, Kaj Egede, Anders Kielsen, Hans Pavia Rosing og Lars Chemnitz.
Foto: Lisbeth Lyager, Sermitsiaq.*

komplikationer, der i den sidste tid har været, og vi har som parti fremført vores principielle synspunkter, og vi mener, at dem har vi lov til at have, og derfor synes vi, at vi er lidt ude på tynd is, når vi er kommet i den situation, vi er kommet i. Vi ville godt have fortsat samarbejdet, men samarbejdet kan altså ikke fortsætte, det må vi erkende. Men på den anden side, så i den ærgrelse, vi gerne vil give udtryk for, så kan jeg ikke undgå at sige, at hvis der på nogen måder skal være tilnærmelser mellem to yderpunkter i grønlandsk politik, så må en eller anden have solgt sin sjæl i den her sag.» Jonathan Motzfeldt kvitterede med følgende bemærkning: »Det er ikke i dag, jeg vil tage slagsmålet med Aqqa-

luk om, hvorfor den loyalitetskrise eksisterer i øjeblikket mellem ham og mig. Det kan vi klare under valgkampen muligvis. Men at erklære for mig, at jeg har ignoreret visse dele af mine arbejdsområder, det har fået mit parti til at give mig en tillidserklæring, som jeg har brug for.« Lidt senere i debatten gav Jonathan Motzfeldt sin opfattelse af Siumuts placering i det grønlandske partisystem: »Vi har den frihed, at vi står i midten og passer på bolden her i grønlandspolitikken. Vi kan tale både til højre og til venstre, og vi kan sparke både til højre og til venstre.«

At Landstinget venter med at udskrive valget til dagen efter, for at Siumut og Atassut kan gøre endnu et

forsøg på at komme til enighed, må nærmest betragtes som en tom gestus. Den følgende dag samles Landstinget for at konstatere, at et valg er den eneste udvej. Valgdatoen fastsættes til den 26. maj, og landstingssamlingen afsluttes uden at tillægsbevillingsloven har været til behandling.

Lad os et øjeblik vende tilbage til spørgsmålet i indledningen af artiklen: hvad var meningen med valget? Valget synes at være et resultat af to halve sejre, en til hver af fløjene i Siumuts ledelse. Den første halve sejr blev vundet af Jonathan Motzfeldts fløj, der fik presset en opløsning af Siumut-IA-landsstyret igennem. Aqqaluk Lynges udtalelser om Thule-radaren har formodentlig været en kærkommen anledning for Jonathan Motzfeldt til at få sin vilje i dette spørgsmål. Måske var Lars Emil Johansens fløj ikke så svær at overbevise, når det kom til stykket. Der havde jo vitterligt været samarbejdsproblemer. En midlertidig afbrydelse af samarbejdet med IA kunne bruges til at viske tavlen ren. Givet er det imidlertid, at Lars Emil Johansens fløj har ønsket en genetablering af en venstrekoalition under den ene eller anden form.

Den anden halve sejr blev vundet af Lars Emil Johansens fløj, idet det lykkedes den at blokere landsstyreformandens tilnærmelser til Atassut, her muligvis hjulpet af Atassuts højrefløj. Efter at EF-sagen var forsvundet fra den politiske dagsorden med Grønlands udtræden af EF i 1985, og at selvstændigheds-samhørigheds-temaet i grønlandsk politik havde mistet noget af sin tidligere sprængkraft med opbygningen af et

hjemmestyre, som både Siumut og Atassut tillægger positiv værdi, var »den store koalition« bestående af de to midterpartier pludselig kommet indenfor mulighedernes rækkevidde. Tilnærmelserne mellem Jonathan Motzfeldt og Otto Steenholdt var det første famlende skridt i retning af at realisere denne vision. Men da de to partiers hovedbestyrelser strammede snoren i ryggen af deres respektive partiformænd, blev der foreløbigt sat en stopper for disse planer.

To halve sejre giver ikke en hel. Valget kan derfor i lige så høj grad betragtes som et udslag af en indre krise i Siumut som en krise i samarbejdsforholdet mellem Siumut og IA. Valget løste ikke denne krise, med udskød den blot.

6. Valgets udfald

Valgets udfald var måske det mindst overraskende i hele forløbet. Den 26. maj gik 25.765 ud af 36.999 stemmeberettigede personer (70 %) til valg ved landets 77 valgsteder. Forskydningerne i forhold til valget i 1984 fremgår af tabel 1.

Tabel 1. *Partiernes stemmeandele ved landstingsvalgene i 1984 og 1987:*

	1987	1984	+/-
Siumut	39,8 %	44,1 %	- 4,3 %
Atassut	40,1 %	43,8 %	- 3,7 %
IA	15,3 %	12,1 %	+ 3,2 %
Issittup Partiia	4,5 %	—	+ 4,5 %
ISAI	0,4 %	—	+ 0,4 %
	100,1 %	100,0 %	

Fremgangen for IA og tilbagegangen for Siumut kunne umiddelbart tolkes således, at der havde fundet en vis netto-vælgervandring sted fra Siumut til IA. Her bør man imidlertid være forsigtig. Sandsynligvis skyldes det meste af IA's fremgang og tilsvarende Siumuts tilbagegang, udskiftninger i vælgerkorpset. Ilisimatusarfiks vælgerundersøgelse fra landstingsvalget i 1984 viser, at IA's vælgere koncentrerer sig inden for de unge vælgergrupper. Forudsat at en god part af de unge IA-vælgere holder fast ved IA efterhånden som de bliver ældre, betyder selve den udskiftning, der sker i vælgerkorpset gennem den naturlige til- og afgang, at IA vil øge sin vælgertilslutning fra valg til valg. Ca. 0,5 % af fremgangen på 3,2 % kom iøvrigt fra Qanaaq, Ammassalik og Ittoqqortoormiit, hvor IA opstillede for første gang.

M. h. t. Atassuts tilbagegang er det rimeligt at antage, at den for en stor del skyldes fremkomsten af et nyt borgerligt parti, Issittup Partii, der under valgkampen appellerede stærkt til selvstændige næringsdrivende inden for fiskeri, handel og håndværk. I kraft af, at partiets formand, Nikolaj Heinrich, tidligere har været medlem af Siumut og iøvrigt er formand for KNAPK, fangerne og fiskernes organisation, hvis medlemmer tæller en del Siumut-tilhængere, har Siumut nok også afleveret stemmer til Issittup Partii. Issittup Partii var så absolut valgets »sorte hest«, fordi det havde mulighed for at gå på stemmefiskeri hos begge de store partier (partiet havde også den snært af national selvbevidsthed over sig, der kunne have tiltrukket borgerlige Siumut-vælgere) og

således slå en breche i det etablerede partisystem. Partiet, der blev startet umiddelbart før udskrivningen af valget, nåede imidlertid ikke at profilere sig særligt meget i valgkampen og fik da også kun en beskeden tilslutning (det samme gælder kandidatforbundet ISAI, der stillede op i Midtkredsen).

Hvis man kan tale om et hovedtema i valgkampen, var det ikke Thule-radar-en, der tilsyneladende har tiltrukket sig meget mere interesse i dansk presse end i Grønland, men derimod privatisering kontra offentlig styring og drift af erhvervslivet. Issittup Partii førte sig frem som det mest radikale privatiseringsparti skarpt forfulgt af Atassut, der dog understregede, at man var tilhænger af en blandingsøkonomi, men med et større spillerum for det private erhvervsliv end Siumuts erhvervspolitik tillod. Ikke mindst p. g. a. privatiseringsdiskussionen skete der i løbet af valgkampen en klar polarisering mellem Atassut-Issittup Partii på den ene side og Siumut-IA på den anden.

Stemmetallene omsatte sig i følgende mandattal (mandattallene ved 1984-valget i parentes): Siumut 11 (11), Atassut 11 (11), Inuit Ataqatigiit 4 (3) og Issittup Partii 1 (0). Bemærk at det samlede antal medlemmer i landstinget er forøget fra 25 til 27.

7. *To gamle skolekammerater*

Sammenligner man mandatfordelingen i Landstinget før og efter valget, er det tydeligt, at valget ikke havde skabt mulighed for nye flertalskombinationer. Issittup Partii's ene mandat var uinteressant set ud fra et koalitions-syns-

To gamle skolekammerater Otto Steenholdt og Jonathan Motzfeldt. Foto: Lisbeth Lyager, Sermitsiaq.

punkt, og der var derfor kun de gammelkendte muligheder tilbage, Siumut-IA, Siumut-Atassut og Atassut-IA. Da den sidstnævnte kombination på forhånd måtte betragtes som udelukket, var det spørgsmål, der skulle afklares endnu engang: hvilket af de to andre partier skulle Siumut gå i landsstyre med?

Der var på forhånd indgået en mundtlig aftale mellem partilederne om, at lederen af det parti, der fik flest stemmer ved valget, skulle fungere som forhandlingsleder i forbindelse med dannelsen af et nyt landsstyre. Det blev derfor Otto Steenholdt, der fik tildelt denne rolle. Der blev imidlertid ikke nogen »dronningerunde«. Af grunde,

som er lidt uklare, fik Otto Steenholdt ikke indkaldt partilederne til møde dagen efter valget. Først den næste dag havde han en samtale med Jonathan Motzfeldt, og de begivenheder, der fulgte i kølvandet på denne samtale, fratog hurtigt Otto Steenholdt initiativet, og han kom derfor aldrig til at fungere som forhandlingsleder, noget der både af ham selv og Lars Chemnitz blev påpeget som et brud på grønlandsk »forfatningsskik«.

Mødet mellem Otto Steenholdt og Jonathan Motzfeldt torsdag den 28. maj, Kr. Himmelfartsdag, tog en uventet drejning. På et tidspunkt, hvor »ånden fra Helsinki« tilsyneladende var manet

godt og grundigt i jorden, lykkedes det endnu en gang de to partiledere at komme tæt på en aftale om et fremtidigt landsstyresamarbejde mellem Siumut og Atassut. Otto Steenholdt tilbød Jonathan Motzfeldt at fortsætte som formand for et landsstyre, hvor Atassut skulle have tre poster, og Jonathan Motzfeldt var absolut positiv overfor tanken. »Den store koalition« var atter sat på dagsordenen.

De to partiformænd var optimistiske m. h. t. et kommende samarbejde. Det ville skabe borgfred i Grønland i de kommende fire år. Meddelelsen blev bragt i en ekstraudsendelse i Grønlands Radio, hvilket selvfølgelig forhøjede den dramatiske effekt. På spørgsmålet om Atassuts og Siumuts formænd talte bedre sammen nu, end da valget blev udskrevet, svarede Jonathan Motzfeldt: »Jeg mener de her samtaler jeg har haft i dag med Otto var meget gode, for vi har jo selv sagt, at vi må lige se tiden an, og vi kender hinanden, vi er jo gamle skolekammerater.« Radioavisen: »Hvad siger Siumuts hovedbestyrelse og forretningsudvalg til det her?« Jonathan Motzfeldt: »Det ved jeg ikke, jeg har ikke kontaktet dem. Om en time skal jeg til Julianehåb og jeg glæder mig til at få en lang weekend!« Det næste møde var aftalt til at finde sted tirsdag, og i mellemtiden skulle de to partiledere have konsulteret deres respektive bagland.

8. *Koks i kulissen*

For venstrefløjens i Siumut kom meddelelsen uden tvivl som en bombe. Lars Emil Johansen havde dagen før udtalt til radioavisen, at han ville arbejde for, at

Siumut og IA skulle danne et nyt landsstyre. Iøvrigt bragte den samme radioavis rygter til torvs om, at Jonathan Motzfeldts position som formand for Siumut var truet, og at Lars Emil Johansen ventede i kulissen på at overtage posten. Kilden var den udsendte, tilsyneladende altid velorienterede medarbejder fra Danmarks Radio, Allan Hjort Hansen. Lars Emil Johansen nægtede pure at kommentere disse rygter (som der senere skulle vise sig at være hold i).

»Kr. Himmelfartsforliget« satte skub i tingene. Jonathan Motzfeldt havde knap forladt Nuuk, før en række medlemmer i Siumuts hovedbestyrelse gik i aktion. En gruppe af disse medlemmer havde den følgende dag et møde med størstedelen af IA's hovedbestyrelse. Samme aften trådte Siumuts hovedbestyrelse minus Jonathan Motzfeldt sammen til møde. Allerede inden mødet fandt sted havde medlemmer af hovedbestyrelsen offentligt taget skarpt afstand fra Kr. Himmelfartsforliget og påpeget, at Jonathan Motzfeldt havde handlet uden mandat. Udfaldet af hovedbestyrelsesmødet blev da også en klar afstandstagen fra tilnærmelserne til Atassut og en lige så klar tilkendegivelse af, at man ønskede et nyt Siumut-IA-landsstyre etableret. Hvad, der imidlertid ikke var klart, var, hvilke konsekvenser Jonathan Motzfeldts handlinger ville få for hans fremtidige position i partiet. Pressens vurdering var, at Jonathan Motzfeldt havde begået politisk selvmord, og at han kunne se en fremtid i møde som menigt medlem af Landstinget. Jonathan Motzfeldt havde deltaget i hovedbestyrelsens møde pr.

Tæt på et fremtidigt landsstyresamarbejde mellem Atassut og Siumut. Foto: Lisbeth Lyager, Sermitsiaq.

telefon, og der blev ved dette møde talt med store bogstaver. På et spørgsmål fra radioavisen til Moses Olsen umiddelbart efter mødet, om Jonathan Motzfeldt havde erkendt, at hans dage som parti-formand var talte, svarede Moses Olsen: »Nej, så langt kom man ikke, fordi man råber og skriger i højttalertelefonerne, så vi udsatte de videre drøftelser til i morgen.« Moses Olsen kunne endvidere oplyse, at de henvendelser hovedbestyrelsen havde fået fra lokalafdelinger på kysten så godt som alle pegede på Lars Emil Johansen som ny landsstyreformand (det kom senere frem, at man på dette tidspunkt kun havde været i kontakt med 7 ud af partiets mere end 60 afdelinger).

Vi befinder os nu ved begivenheder-nes dramatiske højdepunkt: en åbenlys lederkrise i det parti, der er i besiddelse af nøglen til regeringsdannelsen. Stemningen hos de ledende politikere er tydelig ophidset. Atassuts Otto Steenholdt udtaler således til radioavisen, at Siumuts hovedbestyrelse har tilsidesat de demokratiske spilleregler. Han betegner situationen som Argentina-tilstande og diktatur. »Lars Emil har bare ventet på den mindste anledning til at komme til magten. Det er magtskygt.« Radioavisen: »Hvad siger du til Lars Emil Johansen som landsstyreformand?« Otto Steenholdt: »Det må han sgu selv om!« Bag de bitre udtalelser ligger naturligvis en erkendelse af, at tanken om »den store

koalition«, efter partiets 8 år i opposition, endnu engang må opgives, og at den næste landstingsperiode også skal tilbringes på oppositionsbænkene.

9. Formandens come-back

Det blev ikke til den fredelige weekend for Jonathan Motzfeldt, som han havde glædet sig til. Dagen efter det stormfulde telefonmøde med hovedbestyrelsen vendte han tilbage til Nuuk med et chartret fly. I lufthavnen var der mødt en lille modtagelseskomite bestående af Lars Emil Johansen, Jens Lyberth, Moses Olsen og – Otto Steenholdt. Sidstnævnte var den første der trykkede en tydelig rystet Jonathan Motzfeldt i hånden, da han steg ud af maskinen. En lille skare tilhængere havde taget opstilling og mødte formanden med sang og blomster (omkringstående vidner hævder, at en tåre i dette øjeblik trillede ned ad formandens kinder). Radioavisen var også på pletten: »Jonathan Motzfeldt, hvad vil du sige til din hovedbestyrelse, når du møder dem nu?«. Jonathan Motzfeldt: »Jeg vil forsøge at forsvare min position i partiet. Det vil jeg gerne.« Radioavisen: »Har det overrasket dig, det der sket i de sidste dage?« Jonathan Motzfeldt: »Ja, det har det.« Radioavisen: »Føler du dig gået bag ryggen?« Jonathan Motzfeldt: »Nej, det skal jeg lige finde ud af.«

Det lykkedes Jonathan Motzfeldt at tilbageerobre sin position som Siumuts 1. mand. På et pressemøde dagen efter hans tilbagekomst fra Sydgrønland blev det meddelt, at Siumuts hovedbestyrelse

fortsat ønskede Jonathan Motzfeldt som landsstyreformand. Det blev dog også meddelt, at Lars Emil Johansen ville stille op som partiets formand på landsmødet i august 1987 (på den front var magtkampen altså endnu uafgjort). Hvor tæt Lars Emil Johansen havde været på at overtage styringen i partiet i de stormfulde dage efter Kr. Himmelfartsforliget, får vi måske at vide en gang. Tilsyneladende har han ikke kunnet mobilisere tilstrækkelig opbakning til dette skridt fra landstingsgruppens medlemmer eller partiforeningerne. Det afgørende træk fra Jonathan Motzfeldts side synes dog at have været truslen om at sprænge partiet. Forlydender vil vide, at han selv og et ikke navngivet medlem i Siumuts landstingsgruppe ville træde ud af partiet, hvis han blev vraget som kandidat til landsstyreformandsposten, hvorefter Siumut-IA-koalitionen ikke længere ville kunne mønstre et flertal.

10. Venstrekoalitionen genetableres

Forhandlingerne mellem Siumut og IA blev nu genoptaget under Jonathan Motzfeldts ledelse. Det første forhandlingsudspil fra IA lød på, at man under henvisning til partiets fremgang ville have 3 landsstyreposter i et landsstyre bestående af 8 personer. Siumuts udspil lød på 7 landsstyreposter med 2 til IA, altså samme fordeling som før valget.

Det skulle vise sig at blive en langvarig forhandlingsproces. Landstingets åbning var fastsat til den 9. juni. IA havde tydeligvis ikke noget hastværk med at få en aftale i hus. Man vidste jo, at Siumut ikke havde andre muligheder end at nå til enighed med IA. IA udskød

Otto Steenholdt, Atassut, må erkende, at regeringssamarbejdet mellem Siumut og IA fortsætter. Foto: Lisbeth Lyager, Sermitsiaq.

i første omgang forhandlingerne i 3 dage under henvisning til, at hele partiets hovedbestyrelse først skulle være samlet i Nuuk. Efter en runde, hvor ingen af parterne ville give sig m. h. t. antal og fordeling af landsstyreposter, lå forhandlingerne stille det meste af pinsen. Først den 8. juni blev drøftelserne genoptaget og sent om aftenen nåede man frem til et kompromis: 7 landsstyreposter fordelt med 5 til Siumut og 2 til IA, men med et løfte om, at IA efter 2 års forløb skulle have det 8. landsstyreområde, der ville blive oprettet ved overtagelsen af sundhedsvæsenet. Endvidere afleveredes et antal formandskaber i vigtige udvalg til IA (radio-

styrelsen, finansudvalget og skatteudvalget).

Den eneste ommøblering, der skete i landsstyret, var udskiftningen af to Siumut-landsstyremedlemmer: Steffen Heilmann og Hendrik Nielsen. De blev erstattet af Jens Lyberth (Siumut-IA-stridens første æble, der nu trådte af som SIK-formand, hvilket iøvrigt atter fik partistriden i SIK til at blusse op) og Kaj Egede. To hovedbestyrelsesmedlemmer erstattede to ikke-hovedbestyrelsesmedlemmer. Samtlige Siumuts landsstyremedlemmer var nu medlemmer af partiets 15 personer store hovedbestyrelse. Snoren mellem hovedbestyrelse og landsstyre var blevet kortere.

Landsstyreformanden, der passer bolden i midten af grønlandsk politik. Han kan tale både til højre og til venstre og kan også sparke både til højre og til venstre. Foto: Lisbeth Lyager, Sermitsiaq.

Der blev altså igen dannet et flertalslandsstyre bestående af Siumut og IA. Men forhandlingerne forud for selve regeringsdannelsen bød på dramatik, der er italiensk parlamentarisme værdig. Den politiske magtkamp i Grønland havde fået endnu en facet: åbenlys fraktionskamp inden for det ledende parti i koalitionsforhandlingerne. Mens dette skrives, er det endnu for tidligt at udtale sig om, hvorvidt disse fraktionskampe vil føre til mere dybtgående ændringer i den politiske ledelse i Siumut.

11. Den minimale vinderkoalition

Der er dog næppe tvivl om, at fraktionsstriden i Siumut også i de kommende år vil komme til at sætte sit præg på det politiske liv i Grønland. Det er derfor nok ikke sidste gang, vi har oplevet Siumut på slingrekurs mellem Atassut og IA. Med den nuværende mandatfordeling i landstinget synes Siumut-IA-koalitionen dog at kunne gå en forholdsvis tryk fremtid i møde. Forklaringen herpå skal findes i to velkendte tommelfingerregler for koalitionsdannelse.

Den første af disse tommelfingerregler er *afstandsprincippet*: partier, der rent politisk ligger tæt på hinanden, vil mere sandsynligt gå i koalition end partier, hvor den politiske afstand er større. Det andet princip er *størrelsesprincippet*: alt andet lige vil en lille koalition blive foretrukket frem for en stor koalition. Årsagen er den simple, at jo større koalitioner er, jo flere er der, der skal deles om »byttet«. Man taler om *den minimale vinderkoalition*. Et parti, der handler rationelt (d. v. s. søger at fremme sine egne interesser mest mulig), vil

foretrække at indgå i minimale vinderkoalitioner med andre partier, som man befinder sig i nærheden af i det politiske spektrum.

Set ud fra afstandsprincippet, er der i dag to koalitionsmuligheder i det grønlandske landsting: Siumut-Atassut og Siumut-IA. En koalition bestående af IA og Atassut (noget der en kort overgang var på tale forud for udskrivelse af valget i 1984) er, skønt den kan mønstre et flertal, en urealistisk mulighed p. g. a. den store politiske afstand mellem de to partier. Bedømmer man de to koalitions-

Landsstyrets nestor Lars Chemnitz, Atassut, fik et overbevisende come-back ved valget i 1987, hvor han blev valgt med det største personlige stemmetal blandt Atassuts kandidater. Her har han i juni 1987 åbnet tinget i Nuuk.
Foto: Lisbeth Lyager, Sermitsiaq.

Lars Emil Johansen. Partiformand i Siumut 1979–80. Ved redaktionens slutning var han netop blevet genvalgt til denne post i skarp konkurrence med Jonathan Motzfeldt (15 stemmer mod 11). Foto: Lisbeth Lyager, Sermitsiaq.

muligheder ud fra størrelsesprincippet, har Siumut-IA-koalitionen som den mindste af de to de største chancer. Rent faktisk er det da også den koalition, der har fungeret, siden Siumut tabte sit absolutte flertal i landstinget i 1983, fra 1983 til 1984 som et løst formaliseret samarbejde og fra 1984 til i dag som et egentligt regeringssamarbejde. En Siumut-Atassut-koalition vil uden tvivl være dyrere at indgå for Siumut, fordi Atassut i kraft af sin størrelse vil kræve en større del af kagen – flere landsstyreposter, gennemførelse af flere af partiets mærkesager – end IA har kunnet på baggrund af sine få mandater.

Af disse grunde er det sandsynligt, at det stormfulde ægteskab mellem Siumut og IA fortsætter, indtil en ændret mandatfordeling i landstinget evt. skaber mulighed for en ny minimal vinderkoalition mellem beslægtede partier. Dette kan ske som følge af forskydninger i partiernes vælgeropbakning i forbindelse med valg, men det kan evt. også ske som følge af partisprængninger og nye partidannelser blandt Landstingets 27 medlemmer.

Tak til Kalaallit Nunaata Radioa, Grønlands Radio, og Nunatta Atuagaateqarfia, Grønlands landsbibliotek, for velvillig assistance ved kildesøgninger.